

De voorgeschiedenis

Ik weet: het onderwerp van vanmiddag is: Kampen, bakermat van het verzet. Maar van mijn promotor, wijlen dr. Ger van Roon, leerde ik het belang van de voorgeschiedenis kennen.

Daarom neem ik u eerst mee naar 17 januari 1934.

Toen werd in dit kerkgebouw een plechtige bijeenkomst gehouden, waarin twee nieuwe hoogleraren van het “Kamper schooltje” (Herman Ridderbos) geïnaugureerd werden:

dr. Klaas Schilder

dr. Gerrit Marinus den Hartogh.

Precies tien jaar lang trokken beide hoogleraren eensgezind op, totdat op Goede Vrijdag 1944 Klaas Schilder uitsprak, dat de kloof tussen hen beiden onherstelbaar was.

Voor ons vanmiddag is niet van belang hun wetenschappelijke werk. Het gaat om hun nevenwerkzaamheden.

Schilder, geharnast polemist, trad in het openbaar ten strijde tegen de NSB. In *De Bazuin* en *De Reformatie* verschenen zijn vlamme artikelen.

Den Hartogh had een geheel ander karakter en hield zich op de achtergrond.

Maar na de Amsterdamse synode van 1936 moest ook hij aan het werk. Plaatselijke kerkenraden vroegen hem om advies over de vraag, hoe zij moesten omgaan met gemeenteleden, die tevens lid van de NSB waren.

En vanaf dat moment ontwikkelde Den Hartogh zich tot een gezaghebbende autoriteit op dit en hiermee verwante terreinen.

De plaatselijke kerkenraden konden kiezen: zij konden zich wenden tot de zoon van Abraham Kuyper, de VU-hoogleraar dr. H.H. Kuyper. Het was bekend, dat hij een verklaard tegenstander van de Amsterdamse besluiten was. Kerkenraden die zich tot hem wendden, wisten bij voorbaat wat ze moesten doen: terughoudend reageren. Er waren echter ook andere kerkenraden. Kerkenraden voor wie het allemaal niet zo duidelijk was. Zij wilden graag advies van beide experts op het gebied van het kerkrecht. En andere kerkenraden, die meer van het belijnde soort waren: zij wilden graag bevestigd worden in hun afwijzend standpunt.

Den Hartogh ontwikkelde een eigenaardige gewoonte, waarvan wij als historische onderzoekers veel plezier hebben. Hij bracht zijn adviezen schriftelijk uit, en verzocht de kerkenraad om deze na gebruik weer te retourneren. Hij heeft zijn archief, weliswaar totaal ongeordend, bewaard.¹ En nu kunnen we zijn adviespraktijk keurig volgen.

Het is niet duidelijk, waarom Den Hartogh zo gebrand was op het terugkrijgen van zijn adviezen. Het kan zijn, dat hij liever niet zag dat deze onder ogen van dr. H.H. Kuyper zouden komen. Het was niet niets om de grote zoon van Abraham Kuyper tegen te spreken. Tijdens de bezetting kreeg deze gewoonte natuurlijk meer zin: op die manier voorkwam Den Hartogh dat de bezetter kennis kreeg van zijn tegen de NSB gerichte adviezen.

Anders dan de meeste hoogleraren, die kerkrecht doceren, was Den Hartogh een jurist: In 1922 behaalde hij aan de VU zijn meesterstitel. Pas daarna ging hij

¹ Dankzij F. Rozemond en Th.J.S. van Staalduine werd dit archief keurig geordend; zie hun Inventaris in de Kamper Inventarisreeks, nummer 4 (Kampen 1999). Zie ook Jaap van Gelderen (red.): *Verslag van de bijeenkomst op 19 april 1999 in de Aula van de Theologische Universiteit etc.*, Kampen, mei 1999.

theologie studeren. Dankzij zijn baan als jurist bij de dr. A. Kuypersstichting had hij intensief contact met de AR-voormannen van die tijd, met dr. H. Colijn voorop. Tijdens de bezetting stond hij in de lijn van de juridische hoogleraren van de VU. Anders dan de theologische hoogleraren van de die onderwijsinstelling speelden zij een grote en goede rol in de strijd tegen de bezetter.

Op grond van mijn onderzoek voor mijn proefschrift lanceer ik de stelling, dat de rol van dr. Klaas Schilder in het verzet tegen de bezetter zeer wordt overschat, en de rol van dr. Gerrit Marinus den Hartogh evenzeer wordt onderschat.²

Voordat we de overstap naar de bezetting maken, sta ik even stil bij een foto genomen op 8 december 1939. Het is een historisch document: de foto werd genomen bij de laatste rectoraatsoverdracht in niet-bezet Nederland. Het voltallige college van hoogleraren staat op die foto, inclusief dr. S. Greijdanus en dr. K. Schilder. De daaropvolgende rectoraatsoverdracht, in december 1940, vond op een dramatische dag plaats: de dag van de vrijlating van dr. K. Schilder uit het Huis van Bewaring te Arnhem. En vier jaar later kon deze foto niet meer genomen worden, omdat onze kerken gescheurd waren. Greijdanus en Schilder hadden het oude kerkverband verlaten.

De Hogeschool tijdens de bezetting

Van de hoogleraren van de Hogeschool was het Schilder die zich publiek het meest duidelijk uitte. Zijn lijfblad *De Reformatie* kon tot in de maand augustus 1940 verschijnen. Toen werd hij gevangen gezet. En na zijn vrijlating in december 1940 was zijn rol wat het verzet tegen de bezetter betrof in feite uitgespeeld.

Den Hartogh ging met zijn advieswerk door.

In feite zou nog eens uitgezocht moeten worden, wat de relatie tussen Den Hartogh en diens zwager, de Kamper burgemeester H.M. Oldenhof was. Hebben beide zwagers elkaar bevestigd in het verzet tegen de bezetter?

De vragen die vanuit het land aan Den Hartogh werden voorgelegd, hadden groot belang. Zo vroeg in het najaar van 1940 de kerkenraad van Goes advies aan Den Hartogh: Mocht een belijdend lid van de gereformeerde kerk, die tevens districtsleder van de NSB in Zeeland werd, toegelaten worden tot het Avondmaal? Het is duidelijk dat dit op dat tijdstip een indringende vraag was. De positie van de NSB in bezet Nederland was nog geheel onduidelijk; het was echter duidelijk dat er contacten tussen de NSB en de bezettende macht bestonden. Het antwoord van Den Hartogh was voor geen tweeërlei uitleg vatbaar: natuurlijk moest dit lid van het Avondmaal afgehouden worden. Onder leiding van de predikant ds. W.H. van der Vegt besloot de kerkenraad in deze zin. Zowel de kerkenraad als de adviseur namen een groot risico: bij voorbaat stond zeker niet vast, dat deze zaak met een sisser zou aflopen.

In november 1942 legde de kerkenraad van Emmen aan Den Hartogh de vraag voor, of een politieagent die gedwongen werd om mee te werken aan de deportatie van de Joden, gehandhaafd kon worden als ouderling. Den Hartogh gaf een verrassend

²Jan Ridderbos: *Strijd op twee fronten. Schilde en de gereformeerde 'elite' in de jaren 1933-1945 tussen aanpassing, collaboratie en verzet op kerkelijk en politiek terrein* (diss. VU), 2 delen, Kampen (Kok) 1994.

maar diep ingrijpend antwoord. De politieagent moest niet zijn ambt als ouderling, maar zijn functie als agent neerleggen. Nadat hij dit gedaan had, was het de taak van de plaatselijke kerk om het financieel te ondersteunen.

In een terugblik op de oorlogsjaren preeste de Groninger hoogleraar dr. A.M. Donner den Hartogh voor diens actieve rol bij het schoolverzet; het verzet van de landelijke koepel van christelijke scholen tegen de aanpassing aan de eisen van de bezetter. Volgens Donner nam Den Hartogh een bijzondere positie in, "doordat bij hem, als ik het zo mag uitdrukken, de volle aandacht lag op het 'getuigen'. Den Hartogh had voor strategische overwegingen geen gevoel. Als er iets verkeerd was, moest dat afgeraden worden, ook al kwam men alleen te staan. – Dat getuigen zat Den Hartogh hoog. Hij ging daarbij, naar ik mij goed herinner, soms te ver. In de discussie, ook over de Ariërverklaring had hij de neiging om te redeneren: Wanneer u wel tekent en het niet met mij eens bent, dan ontbreekt er iets aan uw geloof. Daarmee vervreemde hij sommigen van zich".³

Niet alleen Den Hartogh, maar ook zijn collega dr. K. Dijk was in het eerste jaar van de bezetting ijverig op het terrein van de politiek en van het schoolverzet. Dat had tot gevolg dat Dijk als gijzelaar voor de ARP gevangen genomen werd. Hij zat van 8 juli 1941 in het kamp Schoorl, daarna in het kamp Buchenwald en tot slotte in het kamp Beekvliet te St. Michielsgestel. Op 28 oktober 1942 kwam hij vrij.

Evenals zijn collega Dijk, stond de hoogleraar Oude Testament, dr. J. Ridderbos, op de lijst om gegijzeld te worden als gijzelaar voor de ARP; hij zat in het Provinciaal Bestuur van de ARP. Het grootste gedeelte van de bezettingstijd leefde hij als onderduiker.

De bezetting had dus ingrijpende gevolgen voor de het hooglerarencorps van de Theologische Hogeschool: eerst zat Schilder gevangen, daarna Dijk. Ridderbos was langdurig afwezig omdat hij onderduiker was.

Opmerkelijk is de rol van de studenten. Om het wat kort door de bocht te zeggen: in Kampen waren de hoogleraren goed, en aan de VU waren het de studenten, die een actief aandeel aan het verzet hadden. In mijn boek nam ik een overzicht op van theologische studenten, die tijdens de bezetting omkwamen: voor de VU noteerde ik zes namen en voor Kampen geen (de enige Kamper student die in aanmerking komt, is Hidde Reinder Jan van der Veen, die door een verdwaalde kogel omkwam). In die zin is het veelzeggend, dat anders als de meest universiteiten in Nederland de Kamper hogeschool geen eigen oorlogsmonument heeft opgericht. De hoogleraren van de Hogeschool hebben zeker risico gelopen, maar kwamen er allen levend af. Over deelname van Kamper studenten aan het studentenverzet is mij niets bekend. Met ere mogen genoemd worden predikanten die hun theologische vorming te Kampen kregen: sommigen van hen hebben hun duidelijke stellingname en hun actieve deelname aan hulp aan onderduikers met de dood moeten bekopen.

De Gereformeerde Kerk van Kampen Slomp als gastpredikant in Kampen in 1942

³A.M. Donner aan J. Ridderbos jr., brief d.d. 29 juni 1985.

Dick Kaajan, de biograaf van ds. F. Slomp, alias Frits de Zwerver, roept het beeld op van Kampen als bakermat van de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers.⁴ Hij schrijft:

Kort nadat de antirevolutionaire burgmeester H.M. Oldenhof van Kampen op 18 mei 1942 was weggevoerd uit de oude IJsselstad, vervulde Slomp daar een preekbeurt. Oldenhof was daarvoor al op 25 februari ontslagen en tot 14 maart vastgehouden vanwege zijn weigering om de straatnaambordjes met namen van het koninklijk huis te verwijderen. In dezelfde tijd werden drie van de vier gereformeerde predikanten in Kampen gearresteerd.

Ds. C.B. Bavinck als eerste, eveneens op 25 februari, omdat hij had gebeden voor Koningin Wilhelmina en voor 'de verlossing van den druk waaronder ons volk gebukt gaat'.

Op 5 maart volgde de arrestatie van zijn collega's dr. C.N. Impeta en J. de Waard. Eerstgenoemde had naast zijn gebruikelijke gebeden voor de Koningin en de zending, een onderwerp waarvoor Wilhelmina via Radio Oranje voorbede vroeg, namelijk ook voor de terugkeer van collega Bavinck gebeden.

Bovendien had hij geluisterd naar Radio Oranje, en had – naar aanleiding van een oproep van Koningin Wilhelmina – gebeden voor de strijd in Nederlands Indië. Ds. Impeta verbleef tot 6 mei 1942 te Zwolle, en tot 14 oktober 1942 in het kamp Amersfoort.⁵

De Waard werd nog van veel meer zaken beschuldigd. Zo had hij op 31 augustus 1941 ter gelegenheid van de verjaardag van Koningin Wilhelmina het Wilhelmus laten zingen. Behalve dat ook hij regelmatig voor haar terugkeer uit Londen bad, had hij in preken gewaarschuwd tegen het nationaal-socialisme, de Arbeidsdienst en de Winterhulp en opgewekt tot verzet in de schoolstrijd. Ten slotte had hij de door Duitsers in vergaderlokalen van de kerk geplaatste bordjes 'Verboden voor Joden' laten verwijderen.

De Waard verbleef van 5 tot 15 maart in het Zwolse Huis van Bewaring, van 15 maart tot 15 mei 1942 in het Oranjehotel en van 15 mei tot 18 december 1942 in kamp Amersfoort.⁶

Voor genoemde drie predikanten kwamen korte tijd na elkaar in het kamp Amersfoort terecht, waaruit ze aan het eind van dat jaar met tussenpozen werden ontslagen. Het was met deze achtergrond, dat Slomp in de Nieuwe kerk te Kampen aan de Broederweg, hoek Ebbingestraat, zijn zo beroemd geworden preek over de houding van de vroedvrouwen van Egypte Sifra en Pua tegenover de Farao hield (Exodus 1: 15-21). Hierin waarschuwde hij in felle bewoordingen tegen het gevaar van de

⁴

http://www.walkatearchief.nl/downloads/almanak2003/KA2003_12_Kaajan_KampenEindpunt.pdf

⁵Zie C.N. Impeta: *Kampleed en Hemelzegen*, Groningen (Niemeijer) 1946.

⁶Zie voor deze drie predikanten Jan Ridderbos: *Predikanten in de frontlinie. De gevolgen van deelname aan het (kerkelijk) verzet in Nederland tijdens WO II*, Barneveld (de Vuurbaak) 2015.

zogenaamde Arbeidsdienst - Nederlandse jongens en mannen die in Duitsland gingen werken (overigens meestal gedwongen). Slomp schetste hoe de vroedvrouwen zich van de noodleugen bedienden om de pasgeboren Israëlitische jongetjes te redden uit de hand van Farao, zodat Gods volk kon blijven groeien. Vervolgens trok hij in zijn exegeese de lijnen door naar de huidige situatie. Daarbij merkte hij op dat het nationaal-socialisme niet in de eerste plaats een politieke, maar meer een levens- en wereldbeschouwing was, die strijdig was met de christelijke leer. Daarom riep hij de gemeente op om meer neen te zeggen tegen alles wat onze jongens in de nationaal-socialistische richting dreef. Zoals de vroedvrouwen het werk van de Farao saboteerden door de kinderen aan de Nijl te onthouden, moest men zich nu verzetten tegen Hitler, omdat die een aanslag op de geest van de hedendaagse jeugd deed. De nazi-ideologie trachtte namelijk een greep op de Nederlandse jongens te krijgen. In dat verband herinnerde hij de ouders aan de door hen bij de doop van hun kinderen afgelegde belofte om hun kinderen een christelijke opvoeding te geven. Tijdens de dienst liet ds. Slomp de verzen 5 en 6 van Psalm 79 zingen, die respectievelijk beginnen met 'Waarom zou zich der heid'nen macht vermeëren?' en 'Ai, hoor naar hen, die in gevang'nis kwijnen'. De kerkenraad van Kampen was zo enthousiast over Slomps duidelijke boodschap, dat men hem na afloop vroeg of hij dezelfde preek 's middags nogmaals in de Burgwalkerk wilde houden. Een verzoek dat hij ondanks de daaraan verbonden gevaren maar al te graag honoreerde. Dat men op het punt van de Arbeidsdienst in Kampen intussen niet had stil gezeten blijkt uit het feit dat de gereformeerde kerkenraad in het najaar van 1941 een brief van protest had geschreven aan de deputaten voor de Hoge Overheid van hun kerken, toen dit deputaatschap zich volgens de raad niet krachtig genoeg verzette tegen de instelling van de Arbeidsdienst. Ook kan men nalezen bij Wolter van der Kamp, dat hij en zijn vrienden een pamflet hadden opgesteld tegen de uitzending naar Duitsland, dat hadden laten cyclostyleren en rond hadden gezonden naar 180 'vertrouwde' adressen, die zij uit het gereformeerde jaarboek hadden gehaald. Er was dus al een kring van verzetsmensen aan het ontstaan. Het optreden van Slomp magnetiseerde en gaf het verzet een bijbelse basis. Het ontstaan van de Landelijke Organisatie voor hulp aan Onderduikers Dat de in Kampen gehouden preek vanwege zijn radicaliteit allerm minst ongevaarlijk was, bleek enkele maanden later. Slomp was die tijd al herhaaldelijk gewaarschuwd voor de Duitsers. Dit weerhiel hem er niet van op 12 juli de voornoemde preek 's ochtends en op verzoek nogmaals 's avonds in de Zuiderkerk van Zwolle te houden. Na afloop van de eerste dienst was de gemeente zelfs spontaan het Wilhelmus gaan zingen. Ditmaal kwam echter de Sicherheitsdienst (SD) ter ore, die de volgende dag met een overvalwagen naar Heemse kwam.

Het Gereformeerd Gymnasium⁷

Nauw met de Theologische School verbonden bestond sinds 1896 het Gereformeerd Gymnasium. Even als bij de Theologische School wil ik een tweetal namen noemen: de leraar klassieke talen D.J. Buwalda en de rector R.J. Dam. Anders dan bij het tweetal Den Hartogh-Schilder zeg ik zeker niet dat Dam te veel, en Buwalda te

⁷Zie ook H.G. Leih: *Leren voor het leven. Van Gereformeerd Gymnasium tot Johannes Calvin Lyceum 1896-1995*, Kampen (Kok) 1995.

weinig eer heeft gekregen. Ik denk wel dat aan Buwalda wat meer geprononceerde aandacht geschonken zou mogen worden.

D.J. Buwalda

Kaajan schrijft over hem:

Slomp was nog geen maand onderweg om voor het onderduikerswerk contacten te leggen, of hij kwam al in december 1942 naar aanleiding van een contact met een familielid van Izak van der Horst naar het hem vertrouwde Kampen. Laatstgenoemde en Arend Scholten overlegden samen met de rector van het gereformeerd gymnasium, dr. R.J. Dam, over de mogelijkheid van het houden van een vergadering. Dam stuurde hen op zijn beurt door naar zijn leraar klassieke talen, D.J. Buwalda. Dit resulteerde er in dat Slomp onder de schuilnaam 'ouderling Van Zanten uit Dordrecht', voorlichting gaf over calvinistisch verzet. Hoofdthema was het verzet tegen de verplichte Arbeidsdienst. Dit gebeurde voor een kleiner gehoor dan Slomp had gewild, die zelf aan ongeveer 200 man had gedacht. Kampen herbergde immers een groot aantal gereformeerden, dat volgens Slomp inzetbaar was voor de goede zaak. Een wens die Buwalda, de latere voorman van het plaatselijk verzet, uit veiligheidsoverwegingen echter niet inwilligde. Het was uiteindelijk nog geen jaar geleden, dat ouderling Van Zanten als ds. Slomp in Kampen zijn beroemde preek had gehouden. Verder wist Buwalda hem er bij die gelegenheid nog maar ternauwernood van te weerhouden om in het openbaar de adressen te noemen van andere commissies, waarmee hij tot dusver contact had gelegd. Dit in plaats van deze enkel door te geven aan enkele vertrouwelingen.

Dr. R.J. Dam

Geboren op 18 november 1896 te Barneveld, gefusilleerd op 10 april 1945 te Assen. Rector van het Gereformeerd Gymnasium te Kampen [en lector Grieks en Latijn aan de Theologische Hogeschool te Kampen, JR]. Zoon van Wiecher Dam en Grietje Holtrop; gehuwd met Maartje Kruijswijk, uit dit huwelijk drie kinderen. Gereformeerd-vrijgemaakt.

Op 18 april 1945 begraven op de Zuiderbegraafplaats te Assen, op 5 oktober 1945 herbegraven op de Algemene Begraafplaats te IJsselmuiden, vak A, nr. 135.

Postuum onderscheiden met het Verzetskruis, een exclusieve onderscheiding die aan slechts 94 personen toegekend werd.

Dr. R.J. Dam (schuilnaam Mijnheer Maas) woonde aan de J. van Arkelstraat 3 te Kampen.⁸ Hij kwam al vroeg in verzet tegen het nationaal-socialistische denken.

In 1940 woonde hij bijeenkomsten bij van de *Lunterse Kring*.⁹ Deze kring was voornamelijk samengesteld uit Nederlands-Hervormde predikanten en gemeenteleden. Doelstelling was het zich weerbaar maken tegen de bedreiging van het nationaal-socialisme. Leden van de *Lunterse Kring* raakten onder meer betrokken bij *Vrij Nederland*, *Trouw* en de *Ordedienst*.¹⁰

⁸ Later aan de Broederweg 19. Hier is een Struikelsteen voor Dam geplaatst.

⁹ Zie: G, van Roon, *Protestants Nederland en Duitsland 1933-1941* (Utrecht/Antwerpen 1973) 282-285.

¹⁰ Schulten, *'Zeg mij aan wien ik toebehoort'*, 171.

Als lid van de Anti-Revolutionaire Partij had hij contact met personen als prof. mr. V.H. Rutgers¹¹ en dr. J.A.H.J.S. Bruins Slot. Nadat de bezetter de ARP had opgeheven, werkte hij mee aan het bijhouden van de partij in de noordelijke provincies.

Toen in mei 1943 de radiotoestellen moesten worden ingeleverd, zorgde hij in Kampen voor de oprichting van de *Persgroep Strijdend Nederland*, die driemaal per week een nieuwsbulletin verspreidde.¹²

In samenwerking met de twintigjarige Duitse soldaat K.E. Eikens publiceerde hij *Das Freie Wort; nur der darf von Freiheit sprechen, der den Mut hat gegen ihre Feinde zu kämpfen*.¹³ Dit opinieblad, bestemd voor Duitsland, verscheen in een oplage van tienduizend exemplaren. Het beleefde geen tweede aflevering. Eikens werd gearresteerd, maar gaf de naam van Dam niet prijs.

Dam gaf adviezen aan zijn plaatsgenoot Izak van der Horst,¹⁴ die tot de top van de LO [*Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers*] behoorde, en hij stond in nauwe relatie met Marinus Post, de broer van Johannes Post.¹⁵ In december 1943 werd de situatie voor hem zo gevaarlijk, dat hij gedwongen was onder te duiken in Amsterdam, waar het hoofdkwartier was van het illegale blad *Trouw*. Aan dit blad gaf hij zijn medewerking. Toen na Dolle Dinsdag, 5 september 1944, het Noorden geïsoleerd dreigde te raken, keerde hij terug naar Kampen en werd de leider van *Trouw* in de noordelijke provincies. Ook onderhield hij contact met de groep Albrecht, een groep voor militaire spionage.¹⁶

Op 15 maart 1945 werd hij in Loon bij Assen door de *Landwacht* gearresteerd.¹⁷ Tijdens een verhoor door de SD probeerde hij zich van een pistool meester te maken, maar werd hij neergeschoten en overgebracht naar het Academisch Ziekenhuis te Groningen. Daar verwijderde prof. dr. L.D. Eerland de kogel, waarna de SD hem weer terugbracht naar Assen. Op 10 april 1945, aan de vooravond van de bevrijding van Assen, werd hij op een weiland nabij het sportpark te Assen gefusilleerd.¹⁸

¹¹Ook aan Rutgers werd het Verzetskruis postuum toegekend, zie: Schulten, *'Zeg mij aan wien ik toebehoor'*, 124-125.

¹²Zie: L.E. Winkel, *De ondergrondse pers 1940-1945* (Den Haag 1954) 270-271.

¹³Zie: Winkel, *De ondergrondse*, 118.

¹⁴Ook aan Van der Horst werd het Verzetskruis postuum toegekend, zie Schulten, *'Zeg mij aan wien ik toebehoor'*, 94.

¹⁵Ook aan Joh. Post werd het Verzetskruis postuum toegekend, zie Schulten, *'Zeg mij aan wien ik toebehoor'*, 121-122. Zie voor beide broers Post: G.C. Hovingh, *Johannes Post. Exponent van het verzet. Een biografie* (Kampen 1995).

¹⁶Zie: Schulten, *'Zeg mij aan wien ik toebehoor'*, 163.

¹⁷Dam kwam naar Assen (onder meer) om de plaatselijke gereformeerde predikant ds. J. van Bruggen te bewerken om in de kerkelijke strijd binnen de *Gereformeerde Kerken in Nederland* de kant te kiezen van Dam's geestverwant, de Kampense hoogleraar dr. K. Schilder.

¹⁸Deze tekst is ontleend aan Germa Greving en Jan Ridderbos: *Asser oorlogsmonumenten. Herinneren en herdenken 1940-1945*, Assen (van Gorcum) 2015

In zijn boek geeft drs. H.G. Leih een boeiend overzicht van alle problemen waarvoor het gymnasium in oorlogstijd zich gesteld zag.¹⁹ Wie meer wil weten, wordt dus naar dat boek verwezen. Er is 1 passage die voor deze lezing belangrijk is, omdat deze gaat over een van de hoogleraren van de Theologische Hogeschool: de nestor dr. S. Greijdanus was voorzitter van de Commissie van Toezicht. Op een cruciaal moment merkt hij op dat:

‘Het *recht* tot ontslag niet in Den Haag berust, al matigt men zich daar thans dat recht aan op grond van de macht. Alleen het bestuur kan wettig ontslaan en benoemen. Dit ontslag (namelijk van dr. Dam) is dan ook onwettig; wij blijven dr. Dam zien als onzen rector’.²⁰

Dat was een principiële maar ook moedige uitspraak.

De “gewone” Kampenaren

Tot nu toe spraken we over gereformeerde “voormannen”, mannen van naam. Het is duidelijk dat we, wanneer we ons hier toe zouden beperken, Kampen te kort doen. De naam van Izak van der Horst heeft al geklonken. Met dr. Dam behoorde hij tot de minder dan 100 personen, die na de bevrijding het exclusieve Verzetskruis kregen. Zij beiden behoorden tot de groten van het verzet.

Wie zich wil verdiepen in het leven van de modale Kampenaar, kan terecht bij het boek van Adriaan van Boven (pseudoniem voor W. van de Kamp): *Jan Jansen in bezet gebied. Oorlogsdagboek van een ambtenaar*.²¹ In dat boek wordt ook de geschiedenis van het blad *Strijdend Nederland* beschreven. Dit blad, met een behoorlijk aanmatigende titel, verscheen vanaf mei 1943. Het was de opvolger van een Kamper illegaal blaadje, dat vanaf 1942 verscheen. Het droeg als titel een oud Geuzenmotto: *God zal het doen gelukken*. In dat blaadje gaf A. Slurink in antirevolutionaire geest voorlichting over de actuele problemen.

Het verzet van de gewone Kampenaren is al te kort geboekstaafd in het grote gedenkboek van de LO en LKP.²² De tijd is tekort om dat hier breed te doen. Laten we ons beperken tot de mededeling, dat de gewone Kampenaar een eervolle plek in het Nederlandse verzet heeft ingenomen.

Kampen, bakermat van verzet?

Je kunt niet zeggen dat de Theologische School een bakermat van het verzet was. Individuele hoogleraren speelden een belangrijke rol bij het weerbaar maken van het gereformeerde volksdeel. Blijkbaar zagen ze het niet als hun rol om de studenten op te roepen tot actief verzet.

¹⁹A.w., p. 89-107.

²⁰A.w., p. 101.

²¹Kampen (Kok) 1946. Zie ook J.B. Keuter: *Kampen in oorlogstijd*, Kampen (Kok) z.j.

²²*Het Grote Gebod. Gedenkboek van het verzet in LO en LKP*, Kampen/Bilthoven 1951, deel I, p. 202-206 (nu ook digitaal: <http://www.lo-lkp.nl/>).

De gereformeerde predikanten van Kampen hebben de gevolgen gedragen van hun duidelijke positiekeuze. In ieder geval ik kan niet beoordelen of de Gereformeerde Kerk van Kampen een bakermat van verzet is geweest.

Die rol heeft eerder het Gereformeerd Gymnasium gespeeld. Leraren en leerlingen waren actief betrokken bij het verzet. Hun grote inspirator was zonder enige twijfel dr. R.J. Dam.

En de Kamper burgerij omvat vele bevolkingsgroepen. Het is niet aan ons om een oordeel over al die groepen uit te spreken.